

Republika e Malit të Zi
Qeveria e Republikës së Malit të Zi

Plani i aksionit
Integrimi i zhvillimit të qëndrueshëm
në sistemin e arsimit
për periudhën 2007-2009

PODGORICË

2007

Këtë plan të aksionit e kanë përgatitur *Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Enti për Shkollim, Qendra për Arsimim Profesional, Qendra e Provimeve dhe Enti për Tekste dhe Mjete Mësimore*, me përkrahjen e **Fondacionit** Instituti për shoqëri të hapur, përfaqësia në Mal të Zi.

P Ë R M B A J T J E

1.	Hyrje.....	5
2. 2	Bashkëpunimi me grupet e destinimit dhe informimi i opinionit	9
2. 3	Monitorimi dhe evaluimi i aplikimit të Reformës.....	11
3. 4	Përsosja profesionale dhe zhvillimi i vazhdueshëm profesional	12
3. 5	Integrimi i ICT në procesin e arsimit	15
3. 6	Inkluzioni.....	16
3. 7	Arsimimi i pakicave.....	18
3.7.1.	Arsimimi në gjuhën amtare shqipe	18
3.7.2	Arsimimi i romëve	20
3. 8	Tekstet, doracakët dhe mjetet e tjera mësimore.....	23
4. 1. 1	Edukimi dhe arsimimi parashkollor/ programi i arsimit	25
4. 2. 1	Arsimimi fillor/ programi i arsimit	26
4. 3. 1	Gjimnazet/shkollat e mesme/ programi i arsimit.....	30
4. 4. 1	Arsimimi profesional/ programi i arsimit dhe standardet e profesioneve	34
4. 5. 1	Arsimimi i të rriturve/ programi i arsimit	36
5.	Pasqyra e buxhetit të përgjithshëm	38
	Përfundim.....	39

1. HYRJE

Qëllimi i punimit të *Planit të aksionit* është krijimi i kushteve për futjen me plan të përmbajtjeve të zhvillimit të qëndrueshëm në sistemin tonë arsimor. Në kuadër të këtij plani të aksionit është bërë planifikimi, definimi dhe lidhja e aktiviteteve të institucioneve të arsimit për implementimin e zhvillimit të mundshëm në sistemin e arsimit në periudhën e ardhshme trevjeçare. Me të definohen detyrat, roli, dinamika dhe mjetet e nevojshme financiare për institucionet e arsimit, përgjegjëse për realizimin e aktiviteteve të parapara. *Plani i aksionit* është akorduar me parimet dhe qëllimet e Strategjisë së KB, me Strategjinë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të qëndrueshëm dhe me dokumentet kyçe për aplikimin e Reformës së arsimit. Për shkak të rëndësisë që arsimit për zhvillim të qëndrueshëm ka në zhvillimin e përgjithshëm të shoqërisë, Plani i aksionit do të radhitet si aneksi i **Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009**, me të cilin parashikohet arritja e qëllimeve afatshkurtëra, afatmesme dhe afatgjata në periudhën e ardhshme. Gjatë implementimit do të kihet kujdes për parimet të cilat janë të përfshira në konventat ndërkombëtare dhe deklaratat nga fusha e arsimit.

Në kohën e ndryshimeve të shpejta të shoqërisë është me rëndësi që të zhvillohet vetëdija mbi rëndësinë e konceptit të zhvillimit të mundshëm në të gjitha nivelet e arsimit. Kombet e Bashkuara e kanë shpallur dekadën 2005-2014, dekadë të arsimit për zhvillim të qëndrueshëm, kurse Komisioni Ekonomik i Kombeve të Bashkuara për Evropën (UNECE) ka miratuar Strategjinë **për futjen e zhvillimit të qëndrueshëm në sistemin e arsimit** në mbledhjen e ministrave të arsimit dhe mjedisit jetësor në Vilnius me 17-18 mars 2005. Te ne, gjatë punimit të **Strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi**, sektori i arsimit është dalluar përmes dy qëllimeve me përparësi:

- **Arritja e arsimit cilësor për të gjithë fëmijët; arritja e qëllimeve zhvillimore të Mileniumit dhe qëllimeve të Planit nacional (shtetëror) të aksionit për fëmijët.**
- **Rritja e përmbajtjeve tematike të zhvillimit të qëndrueshëm në programet e arsimit nga niveli parashkollor deri tek ai universitar.**

Sistemi i arsimit në Mal të Zi në disa vite të fundit, në mënyrë sistematike ndryshon, gjë që paraqet një rën nga përgjigjet ndaj realitetit shoqëror i cili kërkon ndryshime në arsim, përshtatjen e tij dhe bashkëpunim me vendet e tjera në regjon e më gjerë. Njëri nga qëllimet e rëndësishme të Reformës së arsimit në Mal të Zi që vijon është që përmes sistemit të rregullt të arsimit fillor dhe të mesëm të ndërtohet personaliteti i nxënësit/es i/e cili/a do t'i respektojë dhe në të ardhmen do t'i marrë në konsideratë, do t'i kuptojë dhe do t'i implementojë parimet themelore dhe konceptin e miratuar të zhvillimit të mundshëm në Mal të Zi.

Programet e reja, të punuara, arsimore, të shkollave fillore, të shkollave të mesme profesionale dhe gjimnazeve, nëkuptojnë arritje të njohurive, shkathtësive dhe kompetencave të drejtuara kah arritja i qëllimeve të rëndësishme ekonomike, sociale dhe ekologjike.

Implementimi i planeve të reja rrjedh në përputhje me dinamikën e Planit të Reformës dhe gjer tani ka përfshirë numrin më të madh të shkollave fillore dhe të mesme. Në vitin shkollor 2004/05 në Reformë janë përfshirë 20 shkolla filllore (shkollat e grupit A), në vitin shkollor 2005/06 – 27 (shkollat e grupit B), në vitin shkollor 2006/07 -28 (shkollat e grupit C), kurse në vitin shkollor në Reformë do të përfshihen 44 shkolla fillore. Gjer në fund të vitit 2013/14, është planifikuar që të gjithë nxënësit, nga klasa e I-IX të përfshihen në programet e reja të reformuara.

Me aktivitetet e Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës, shkollave, shoqatës së prindërve dhe bashkisë lokale, për sigurimin e kushteve për realizimin e programit të ri të arsimit të shkollës fillore, me kohëzgjatje prej 9 vitesh do të arrihet ngritja e shkollës së regjistrimit të fëmijëve nga 96.9% në vitin 2002, në 97,6% për vitin 2005, gjer në 99% mbyllur me vitin 2015, siç është planifikuar me qëllimet zhvillimore të Mileniumit dhe Planit nacional (shtetëror) të aksionit për fëmijë.

Vitin shkollor 2006/07, të gjitha gjimnazet (22) e kanë filluar me implementimin e programeve të reja të arsimit. Sipas programeve të reja të arsimit janë hequr drejtimet, kurse drejtimi i fëmijëve lidhet me zgjedhjen e lëndëve zgjedhëse. Matura e parë eksterne do të realizohet në vitin shkollor 2009/10 në organizim të Qendrës së Provimeve të Malit të Zi.

Në vitin shkollor 2007/08 në Reformë do të përfshihen 119 shkolla fillore dhe paralelet e klasës së parë dhe të dytë të gjimnazeve në Mal të Zi. Në vitin 2007, në 47 shkolla fillore të cilat i aplikojnë programet e reja arsimore do të zbatohet pilot testimi i nxënësve/eve të klasës së 3-të nga matematika dhe gjuha amtare, kurse për nxënësit/et e klasës së 6-të, nga matematika, gjuha amtare dhe gjuha e huaj. Qendra e Provimeve krahas provimeve eksterne organizon dhe zbaton edhe maturën eksterne në gjimnaze në Mal të Zi. Programet e reja arsimore realizohen në 26 shkolla të mesme profesionale.

Arsimi është faktor i pashmangshëm dhe parakusht i ngritjes ekonomike, sociale, ekologjike dhe vizionit kulturor dhe etik të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi. Përparimi i shoqërisë në të ardhmen duhet të mbështetet në njohurinë e cila i respekton parimet e zhvillimit të qëndrueshëm të shoqërisë.

Reforma e sistemit të arsimit duhet ta pasurojë nivelin arsimor të popullatës, me vetëdije të qartë për rëndësinë e zhvillimit të qëndrueshëm në procesin e integritimeve evropiane. Zbatohet në mënyrë graduale, sistematike dhe gjithëpërfshirëse.

Programet e arsimit janë modernizuar dhe u janë përshtatur kërkesave bashkëkohore nga ajo lëmi në Evropë. Janë punuar në funksion të planifikimit të lëndës mësimore sipas qëllimeve, kurse arsimtarët/et i zgjedhin metodat dhe aktivitetet me të cilat, në mënyrën më të suksesshme, do t'i realizojnë qëllimet. Programet e reja të lëndëve janë të hapura – rreth 20% të përmbajtjeve mund t'i krijojnë vetë arsimtarët/et, nxënësit/et dhe shkolla në bashkëpunim me bashkinë lokale. Përmbajtjet e zhvillimit të qëndrueshëm në programet e lëndëve janë të përfaqësuar në përqindje të lartë.

Janë futur **lëndët zgjedhëse të obligueshme** në shkolla fillore, në gjimnaze dhe në shkolla profesionale. Nxënësve/eve u është mundësuar që vetë të zgjedhin numër të caktuar të lëndëve përmes të cilave më mirë do të mund ta shprehin krijimtarinë e vet dhe t'i kënaqin interesimet e veta.

Kur është në pyetje gjimnazi i përgjithshëm, nxënësit/et përmes **lëndëve zgjedhëse të obligueshme** në mënyrë të veçantë e krijojnë "drejtimin" e vet dhe ashtu në mënyrë aktive ndikojnë në formimin e orientimit të vet profesional. Arsimtarët/et përmes lëndëve zgjedhëse të obligueshme e afirmojnë fushën për të cilën janë aftësuar profesionalisht.

Në arsimin profesional katërvjeçar mësimi zgjedhës përcaktohet me programin e arsimit dhe në këtë mënyrë nxënësve/eve u ofron zgjedhjen e lëndëve që japin arsimin e përgjithshëm ose njohuri specifike ose më të plotë profesionale. Te arsimimi profesional trevjeçar vëmendje e veçantë është kushtuar mësimin praktik për të cilin është paraparë fond i caktuar orësh, përmes të cilave nxënësi/ja arrin njohuri dhe shkathtësi të nevojshme praktike, të domosdoshme për kryerjen e punëve të caktuara. Arsimi profesional trevjeçar realizohet përmes formës shkollore apo duale të arsimit.

Duke qenë se në botë që moti është vërejtur nevoja e mësimin dhe arsimit të vazhdueshëm, e me qëllim të vendosjes së sistemit të arsimit, i cili garanton zhvillim të përgjithshëm ekonomik dhe shoqëror, rëndësi e veçantë i është kushtuar arsimimit të personave të rritur përmes futjes dhe zhvillimit të programeve të reja të arsimit të rriturve.

Me qëllim të rritjes së **përmbajtjeve tematike dhe zhvillimit të qëndrueshëm në programet e arsimit**, në Entin për Shkollim dhe Qendrën për Arsimim Profesional është bërë një pasqyrë (analizë e hollësishme) e programeve të reformuara të lëndëve, nga arsimimi parashkollor deri tek ai universitar. **Përmbajtjet e zhvillimit të qëndrueshëm** janë të shfaqura përmes qëllimeve operative në temën e dhënë, aktiviteteve që e përcjellin temën e mësimin, dhe janë dhënë edhe nocionet të cilat përpunohen përmes temave gjegjëse. Në fund të analizës së secilit program të lëndës është bërë vlerësimi i përmbajtjeve që kanë të bëjnë me zhvillimin e qëndrueshëm.

Hapi vijues është punimi i programeve për shkollat fillore, gjimnazet dhe shkollat e mesme profesionale që mund të ofrohen në kuadër të lëndës së veçantë zgjedhëse, mësimin praktik, ose në kuadër të përmbajtjeve në programet ekzistuese të lëndëve nga niveli parashkollor deri tek ai universitar.

Që nxënësit/et të aftësohen për zhvillimin e qëndrueshëm dhe aftësive të domosdoshme për të kuptuar dhe respektuar lidhjen e ndërsjellë ndërmjet të njeriut dhe mjedisit dhe kuptimin e esencës së gjithëmbarshme, nocionit të procesit ose problemit, duhet një qasje multidisiplinare në mësim, gjë që kërkon ndërlidhje të mirë në mes lëndëve.

Me planin e shkollës fillore nëntëvjeçare në kuadër të aktiviteteve të obligueshme, janë të parapara dhjetë ditë për kulturë, sport, teknikë dhe shkollë në natyrë. Kjo ka të bëjë me mundësinë e organizimit të mësimin jashtë mësonjëtores në ambientin e natyrës, ose në institucione siç janë muzetë, galeritë, arkivat dhe bibliotekat. Koncepti i projektit të shkollës në natyrë duhet t'u mundësojë nxënësve/eve që të njihen me thesarin kulturor-historik dhe bukuritë natyrore të vendit të vet në mënyrë të vazhdueshme, cilësore dhe interesante.

Realizimi i programit nuk mund të arrihet në mënyrë cilësore pa **arsimtarë/e të trajnuar/a dhe mjete gjegjëse mësimore**. Paraprakisht është e domosdoshme të zhvillohet programi i trajnimit për arsimtarët/et të cilët/at e realizojnë mësimin sipas programeve të reja të arsimit, të bëhet aftësimi i trajnerëve, të bëhen pilot projekte të vogla ku me një grup të vogël arsimtarësh/esh do provohet modeli i trajnimit, e pastaj në pajtim me aktivitetet e parapara me *Planin e Aksionit* të fillohet me trajnimin e arsimtarëve/eve.

Enti për Shkollim dhe Qendra për Arsimit Profesional e organizojnë trajnimin e arsimtarëve/eve për realizimin e programeve të reja të arsimit, kurse Qendra e Provimeve e organizon trajnimin për autorët e testeve dhe administratën e provimeve-testeve.

Një numër i konsiderueshëm orësh në kuadër të programit të trajnimit i është kushtuar prezantimit të programeve të reja. Domethënë, programet e reja të lëndëve dallojnë dukshëm nga të përparshmit. Gjersa programet e vjetra kanë rekomanduar përmbajtjet të cilat fëmijët duhet t'i mësojnë, programet e reja parashtrajnë qëllimet të cilat duhet të arrihen. Gjithashtu propozojnë aktivitetet e caktuara të cilat mundësojnë të fituarit aktiv të njohurive, që është parakusht që njohuritë e arritura të jenë të aplikueshme cilësore dhe të qëndrueshme.

Me përfundimin e këtij trajnimi, arsimtarët/et aftësohen që, gjatë realizimit të mësimin t'i aplikojnë metodat dhe format e reja të punës, kurse problematika e qëndrueshmërisë lihet menjandë.

Trajnerëve që i udhëheqin seminarët u mungon përfytyrimi i qartë se në cilën mënyrë t'u ofrojnë arsimtarëve/eve përmbajtjet e zhvillimit të qëndrueshëm. Tek arsimtarët/et është e domosdoshme të ngrihet vetëdija mbi vlerësimin e këtyre përmbajtjeve për secilën lëndë veç e veç. Trajnerët gjithashtu duhet të posedojnë edhe njohuri speciale për trajnimin e arsimtarëve/eve, të cilët do t'i realizojnë (ligjërojnë) përmbajtjet e lëndëve zgjedhëse të obligueshme.

Mësimi interaktiv nënkupton këmbimin (e përvojave, njohurive, bindjeve dhe nevojave në mes të udhëheqësit dhe pjesëmarrësve, si dhe ndërmjet pjesëmarrësve), lidhjen me përvojën dhe praktikën e vet (pikënisja nga përvojat dhe praktika, aplikimi dhe ndryshimi i praktikës), bashkëpunimin dhe partneritetin (mësimi kooperativ dhe raporti i bazuar në barazi, komplementaritet, kompetencë dhe respekt). Pikënisja themelore e këtij trajnimi është kategoria e *larmisë* në procesin e mësimin

Që të organizojë dhe realizojë një trajnim të tillë, trajneri duhet të posedojë njohuri dhe shkathtësi shtesë nga fusha e zhvillimit të qëndrueshëm, e për këtë është e domosdoshme që edhe ata/o vetë të kalojnë trajnimin gjegjës. Gjatë këtij trajnimi, trajnerët do t'i përforcojnë dhe kontrollojnë njohuritë dhe shkathtësitë që veç i posedojnë, do të fitojnë njohuri dhe shkathtësi të reja, veçanarisht ato që kanë të bëjnë me rëndësinë e arsimin për zhvillim të qëndrueshëm.

Reforma e sistemit të arsimit në Mal të Zi nënkupton që të gjithë nxënësit/et në shkollat fillore dhe të mesme të aftësohen për **lexim-shkrim informatik**, dhe se mbas trajnimit të arsimtarëve/eve kompjuterët të përdoren si një mjet themelor didaktik, si dhe të lidhen të gjitha të dhënat mbi mësimin dhe shkollimin. **Me strategjinë e futjes së teknologjive informatike në sistemin e arsimit** janë definuar të gjitha aktivitetet që e mundësojnë aplikimin e kompjuterit në mësim në të gjitha shkollat fillore dhe të mesme.

Trajnimi ICT i arsimtarëve/eve është hallka më e rëndësishme në gjithë projektin, sepse procesi i përsosjes së arsimtarëve/eve është faktori vendimtar për përsosjen e mësimin.

Pasi që në të gjitha shkollat në Mal të Zi mësonjëtoreset e kompjuterëve janë të pajisura në mënyrë cilësore, me përdorimin e sistemit informativ, me futjen e **E**-mësimin në largësi me ndihmën e sistemit video-konferencial, mundësohet në tërësi sistemi i qëndrueshëm i trajnimit të arsimtarëve/eve dhe implementimi cilësor i Reformës së sistemit të arsimit.

Maturën e parë eksterne do ta japin në vitin 2010 maturantët/et e të gjitha gjimnazeve të Malit të Zi, të cilët/at janë regjistruar në klasën e parë në vitin 2006.

Ligji mbi shkollimin e fëmijëve me nevoja të posaçme është aprovuar në dhjetor të vitit 2004, dhe gjatë zbatimit të tij është shënuar rritje e dukshme e përfshirjes së fëmijëve me nevoja të posaçme në shkolla të rregullta. Mirëpo problemi i trajnimit të pamjaftueshëm të arsimtarëve/eve për punë me fëmijë me nevoja të posaçme edhe më tutje mbetet shumë i shprehur.

Fusha e arsimimit inkluziv duhet të bëhet pjesë e programit për zhvillimin profesional të arsimtarëve/eve me qëllim që ata/ato të aftësohen për punë me ata fëmijë. Qëllimi tjetër jo më pak i rëndësishëm është ngritja e vetëdijes dhe njohurive mbi arsimimin e fëmijëve me nevoja të posaçme te drejtorët dhe profesionistët nga fusha e arsimit, që sa më mirë të reagojnë në krijimin e praktikës arsimore në lëmin e drejtimit, menaxhimit, administrimit dhe financimit. Qëllim shumë i rëndësishëm është aftësimi adekuat i shkollave dhe institucioneve të tjera me infrastrukturë të domosdoshme për fëmijët me nevoja të posaçme, futja në norma ligjore, punimi i programeve individuale si dhe aftësimi adekuat i arsimtarëve/eve për vlerësim (notim) të fëmijëve me nevoja të posaçme. Qendra e Provimeve do të përpilojë tekste të përshtatura për fëmijë me nevoja të posaçme, në përputhje me programin individual të trajnimit.

Zhvillimi dhe aplikimi i mjeteve mësimore është shumë i rëndësishëm për kuptimin, mësimin dhe përvetësimin e këtyre përmbajtjeve (tekstet, doracakët, revistat, kompjuterët, projektorët, video-shiritat, materiali propagandistik).

Teksti si mjet themelor mësimor dhe si pjesë e Reformës së tërësishme të arsimit, gjithsesi ka një rol shumë të rëndësishëm në realizimin e programit nga fusha e **zhvillimit të qëndrueshëm**. Padyshim se temat nga kjo fushë janë më shumë të përfshira në tekste, gjë që ka rezultuar me realizimin e një varg projektsh që kanë të bëjnë me mjedisin jetësor dhe zhvillim të qëndrueshëm. Kjo i ka dhënë impuls shtues njohjes së fëmijëve me kultura të ndryshme, me kuptimin e ri të mjedisit jetësor, me sjellje më të kujdesshme ndaj tij, si dhe përvetësimin e kriteve dhe standardeve të reja.

Enti për Tekste dhe Mjete Arsimore – Podgoricë, nga dhjetori i vitit 2004, e boton revistën National Geographic Junior për Malin e Zi, dedikuar fëmijëve të cilët e ndjekin shkollën fillore, e që merren me tema nga biologjia, gjeografia, ekologjia, historia, arkeologjia, si dhe me aktivitete zbavitëse. Misioni të cilin e nxit revista është që fëmijët të njihen me kultura të ndryshme të botës, si dhe, në mënyrë interaktive, përmes zbavitjes, të fitojnë njohuri mbi botën bimore, shtazore, arkeologjinë, gjeografinë ...

Duke qenë se për realizimin e një detyre kaq komplekse është e domosdoshme përfshirja e aplikimit të gjerë shoqëror, është e nevojshme të bëhet një fushatë e mirë mediatike, ideimi i disa emisioneve shkencor-arsimore, të punohet sajti mbi zhvillimin e qëndrueshëm si dhe materiali propagandues (broshura, reklama...).

Projektet që i realizojnë organizatat joqeveritare janë shumë të rëndësishme për futjen e kësaj fushe në sistemin e arsimit.

Plotësim 2. 2

2. 2 Bashkëpunimi me grupet e destinimit dhe informimi i opinionit

Meqenëse Strategjia e arsimit për zhvillim të qëndrueshëm inkuadron aspektet ekologjike, ekonomike dhe sociale të mjedisit jetësor, është e domosdoshme që të vendoset procedura të qarta mbi bashkëpunimin në mes ministrive kompetente.

Ngritja e vetëdijes dhe rritja e të kuptuarit në opinion mbi futjen e zhvillimit të qëndrueshëm në sistemin e arsimit në një masë të madhe varet nga paraqitja e kuptimtë mediatike dhe frymëzimi i opinionit profesional, nxënësve/eve dhe prindërve. Paraqitja e qëllimtë, e planifikuar dhe në kohë të duhur, imponohet si njëri nga kushtet kryesore të implementimit efikas të këtyre përbajtjeve. Për këtë është e domosdoshme të jetë i qartë koncepti i raportit ndaj mediave, të jenë të aftësuara resurset kadrovike për zbatimin e tij, dhe strategjia e verifikuar e realizimit të tij.

Udhëzimet për realizimin e mësimit, udhëzimet didaktiko-metodike, publikimet mbi rezultatet e hulumtimeve në arsim, sajti, përkthimi i revistave dhe publikimeve të huaja, duhet t'u ofrojnë pasqyrë të qartë dhe transparente të gjithë pjesëmarrësve në procesin e arsimit.

Gjithashtu është e domosdoshme që të definohen rregullat mbi bashkëpunimin me organizatat joqeveritare, shoqatat e ndryshme dhe organizata vullnetare. Kjo do të duhej të mundësojë realizimin e vazhdueshëm të projekteve të cilat i ofron sektori joqeveritar.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Vendosja e procedurës mbi bashkëpunimin e grupit të punës ndërministrorë.
- „ Arritja e nivelit të kënaqshëm të informimit mbi zhvillimin e qëndrueshëm në të gjitha segmentet e shoqërisë.
- „ Realizimi i programeve të cilat i ofrojnë organizatat joqeveritare në mënyrë institucionale dhe sistematike.
- „ Aftësimi i kuadrove për fushatën mediatike.
- „ Realizimi i programeve me ndimën e shoqatave vullnetare.
- „ Njohja e opinionit (shkollat, nxënësit/et, prindërit, arsimtarët/et, dhe opinionit i gjerë) me nevojën e kontrollimit nacional (shtetëror) të njohurive dhe të testimit ekstern.

Strategjije

- „ Implementimi i Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009.
- „ Implementimi i Strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi.

Treguesit e suksesit

- „ Numri i projekteve të cilat i realizojnë dy ose më shumë ministri bashkarisht.
- „ Numri i publikimeve, revistave, broshurave, reklamave.
- „ Numri i projekteve të cilat i realizojnë organizatat joqeveritare.
- „ Numri i paraqitjeve mediatike.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Pjesëmarrja aktive e ministrive të ndryshme.
- „ Përgatitja jo e mjaftueshme e mediave për këtë problematikë.
- „ Formimi i shoqatave vullnetare.

Afatet dhe përcaktuesit – Bashkëpunimi me grupet e destinimit dhe informimi I opinionit

FAZAT/PËRCAKTUESIT		2007	2008	2009
1.	Vendosja e bashkëpunimit me ministrinë e dikastereve (hartimi i protokollit për bashkëpunim)			
2.	Ralizimi i projekteve të organizatave joqeveritare			
3.	Aftësimi i kuadrove për fushatë mediatike			
4.	Hartimi i revistave, publikimeve, broshurave, plakateve			
5.	Njohja e opinionit me ndryshimet në arsim			

Buxheti – Bashkëpunimi me grupet destinimit dhe informimi i opinionit .

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURA			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
1. Vendosja e bashkëpunimit me ministrinë e dikastereve (hartimi i protokollit për bashkëpunim)	3500	2000	2000	7500
2. Ralizimi i projekteve të organizatave joqeveritare	5000	6000	7000	18000
3. Aftësimi i kuadrove për fushatë mediatike	5000	5000		10000
4. Hartimi i revistave, publikimeve, broshurave, plakateve	5000	5000	5000	15000
5. Njohja e opinionit me ndryshimet në arsim	1000	2000	2000	5000
GJITHSEJ	19500	20000	16000	55500

Plotësim 2. 3.

2. 3 Monitorimi dhe evaluimi i aplikimit të reformës

Vështrimi i karakteristikave dhe efekteve të realizimit të programeve të arsimit, si dhe akordimi i tyre me ndryshimet në arsim, ndikon drejtëpërdrejt në përmirësimin e procesit edukativo-arsimor.

Qëllimet kryesore

- „ Përparimi i procesit të implementimit të arsimit për zhvillim të qëndrueshëm.
- „ Zhvillimi i metodologjisë për përcjellje të vazhdueshme dhe objektive të realizimit të programeve arsimore.

Strategjia

- „ Implementimi i Planit strategjik të reformës së arsimit për periudhën 2005 – 2009.
- „ Implementimi i strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të mundshëm të Malit të Zi.

Treguesi i suksesit

- „ Gjatë mbikëqyrjes aplikohet sistemi i indikatorëve dhe deskriptorëve.
- „ Shkollat i përdorin informacionet mbi monitorimin në procesin e planifikimit dhe vendimmarrjes për periudhën e arsimit për zhvillim të mundshëm.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Stërvitja e pamjaftueshme e edukatorëve.
- „ Kushtet materialo-teknike për futjen dhe zbatimin e Strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të mundshëm të Malit të Zi.

Afatet dhe përcaktuesit – Monitorimi dhe evaluimi i zbatimit të reformës

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
1. Evaluimi i programeve arsimore dhe arritjet			
2. Zhvillimi sistemit të indikatorëve			
3. Zhvillimi sistemit të deskriptorëve			

Buxheti – Monitorimi dhe evaluimi i zbatimit të reformës

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
1. Evaluimi i programeve arsimore dhe arritjet	8000	16526	16526	41052
2. Zhvillimi sistemit të indikatorëve	1000			1000
3. Zhvillimi sistemit të deskriptorëve	1000			1000
GJITHSEJ	10000	16526	16526	43052

Plotësim 3.4

3.4 Përsosja profesionale dhe zhvillimi i vazhdueshëm profesional

Sistemi i vendosur i trajnimit me të cilin arsimtarët/et përgatiten në kohë të duhur për zbatimin e programeve të reja mësimore është e domosdoshme të zhvillohet më tutje. Përpos arsimtarëve/eve të cilët/at i zbatojnë programet e reja, duhet krijuar parakushte për zhvillim të vazhdueshëm profesional të arsimtarëve/eve, bashkëpunorëve/eve profesional/e, drejtorëve/eshave dhe ndihmësdrejtorëve/eshave, shkollat e të cilëve/ave ende nuk janë përfshirë në reformë.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- " Zhvillimi i sistemit të qëndrueshëm të përsosjes së arsimtarëve/eve, drejtorëve/eshave dhe ndihmësdrejtorëve/eshave dhe bashkëpunorëve/eve profesional/e në Mal të Zi.
- " Të bëhet trajnimi i arsimtarëve/eve për realizimin e përmbajtjes së zhvillimit të qëndrueshëm.
- " Programi i trajnimit është i shpallur në katalogun e referencave të përparuara të arsimtarëve/eve.
- " Avancimi i bashkëpunimit me institucionet e tjera të cilat arsimojnë mësimdhënës (fakultetet, organizatat e tjera).

Strategjia

- " Implementimi i Planit strategjik të reformës së arsimit për periudhën 2005 – 2009.
- " Implementimi i Strategjisë së zhvillimit profesional të arsimtarëve/eve në Mal të Zi për periudhën 2005 - 2009.
- " Implementimi i strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të mundshëm të Malit të Zi.

Treguesit e suksesit

- " Trajnerët posedojnë njohuri dhe shkathtësi të cilat u janë të domosdoshme për futjen e zhvillimit të qëndrueshëm në sistem arsimor.
- " Programi i përpiluar i trajnimit u jep arsimtarëve/eve njohuri, shkathtësi dhe kompetenca të mjaftueshme.
- " Arsimtarët/et, pas mbarimit të trajnimit, i realizojnë me sukses përmbajtjet e zhvillimit të qëndrueshëm.
- " Arsimtarët/et përparojnë në profesion.

Supozimet dhe rreziqet

- " Trajnimin e nevojshëm për të punuar sipas programit të ri arsimor nuk e kanë kaluar të gjithë/a arsimtarët/et dhe drejtorët/eshat e shkollave.
- " Bashkëpunimi i vendosur me institucionet e arsimimit inicial të arsimtarëve/eve në Mal të Zi dhe organizatat e tjera të cilat e realizojnë trajnimin e arsimtarëve/eve.

Afatet dhe përcaktuesit – Përsosja profesionale dhe zhvillimi i vazhdueshëm profesional

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
1. Zhvillimi i programit për trajnimin e arsimtarëve/eve			▲
2. Pilotimi i programit të trajnimit për arsimtarë/e			▲
3. Futja e përmbajtjeve të zhvillimit të qëndrueshëm në programin e trajnimit të drejtorëve/eshave			
4. Trajnimi i trajnerëve (në të gjitha nivelet e arsimit)			▲
5. Trajnimi i arsimtarëve/eve të institucioneve parashkollore			
6. Trajnimi i arsimtarëve/eve të shkollave fillore			
7. Trajnimi i arsimtarëve/eve të gjimnazeve			
8. Trajnimi i arsimtarëve/eve të shkollave të mesme profesionale			
9. Trajnimi i drejtorëve/eshave			
10. Trajnimi i notuesve, koordinatorëve, komisioneve të lëndëve dhe bashkëpunëtorëve/eve të angazhuar për nevoja të testimit nacional (shtetëror) dhe provimeve eksterne në shkollën fillore nga temat lidhur me zhvillimin e qëndrueshëm të cilat gjenden në programet e lëndëve			▲

Buxheti – Përsosja profesionale dhe zhvillimi i vazhdueshëm profesional

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
1. Zhvillimi i programit për trajnimin e arsimtarëve/eve	16333			16333
2. Pilotimi i programit të trajnimit për arsimtarë/e	4160			4160
3. Futja e përmbajtjeve të zhvillimit të qëndrueshëm në programin e trajnimit të drejtorëve/eshave	5000			5000
4. Trajnimi i trajnerëve (në të gjitha nivelet e arsimit)	22590			22590
5. Trajnimi i arsimtarëve/eve të institucioneve parashkollore		24500	24500	49000
6. Trajnimi i arsimtarëve/eve të shkollave fillore		31500	31500	63000
7. Trajnimi i arsimtarëve/eve të gjimnazeve		25000	25000	50000
8. Trajnimi i arsimtarëve/eve të shkollave të mesme profesionale		30000	30000	60000
9. Trajnimi i drejtorëve/eshave		10000	10000	20000
10. Trajnimi i notuesve, koordinatorëve, komisioneve të lëndëve dhe bashkëpunëtorëve/eve të angazhuar për nevoja të testimit nacional (shtetëror) dhe provimeve eksterne në shkollën fillore nga temat lidhur me zhvillimin e qëndrueshëm të cilat gjenden në programet e lëndëve	20000	10000	10000	40000
GJITHSEJ	68083	131000	131000	330083

Plotësim 3. 5.

3. 5 Integrimi i ICT-së në procesin arsimor

Pajisja e institucioneve shkollore, trajnimi ICT i arsimtarëve/eve dhe futja e programeve të reja të lëndëve janë aktivitete kyçe në realizimin e platformës, e cila do të kontribuojë që nxënësit/et gjatë shkollimit të **rregullt në shkollat fillore dhe të mesme** të arrijnë lexim-shkrimin e nevojshëm informatik. Me qëllim të zhvillimit të lexim-shkrimit informatik në përputhje me programet e reja arsimore, janë futur lëndë të reja të obligueshme (teknika dhe informatika për shkollim fillor dhe informatika për gjimnazin) dhe lëndët zgjedhëse, tri lëndë të reja për shkollën fillore dhe pesë lëndë të reja për gjimnazin dhe shkollat e mesme profesionale, (Informatika afariste, Web prezentimet kompjuterike, Algoritmi dhe programimi, Web programimi dhe baza e të dhënave, Sistemet kompjuterike dhe inxhinieringu).

Trajnimi ICT i arsimtarëve është hallka më e rëndësishme në mbarë projektin, sepse procesi i përsosjes së arsimtarëve/eve është faktori kyç për përsosjen e mësimi. Futja e mësimi në largësi përmes sistemit video-konferencial, e mundëson plotësisht qëndrueshmërinë e sistemit informatik në shkolla, një sistem të qëndrueshëm të trajnimit të arsimtarëve/eve dhe implementimin cilësor të reformës së sistemit të arsimit.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Sigurimi i një sistemi të qëndrueshëm të trajnimit të arsimtarëve/eve e me këtë edhe implementimi cilësor i reformës së sistemit arsimor.

Strategjia

- „ Implementimi i Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009.
- „ Implementimi i Strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi.

Treguesi i suksesit

- „ Numri i arsimtarëve/eve të cilët e zbatojnë ICT-në gjatë realizimit të programeve të reja arsimore.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Trajnimi i pamjaftueshëm i kuadrove të mësimdhënësve për shfrytëzimin e ICT-së.

Afatet dhe përcaktimet – Integrimi i ICT-së në procesin e arsimit

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
1. Pajisja e lokacioneve qendrore			▲
2. Pajisja e mësonjëtove			
3. Trajnimi i arsimtarëve/eve për ICT			

Buxheti - Integrimi i ICT-së në procesin e arsimit

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
1. Pajisja e lokacioneve qendrore	50000	50000		100000
2. Pajisja e mësonjëtove	100000	100000	100000	300000
3. Trajnimi i arsimtarëve/eve për ICT	10000	10000	10000	30000
GJITHSEJ	160000	160000	110000	430000

Plotësim 3.6.

3.6 Inkluzioni

Përmes reformës së arsimit në Mal të Zi është futur një koncept plotësisht i ri i arsimit inkluziv, i cili nënkupton integrimin dhe shkollimin e fëmijëve me nevoja të posaçme në shkolla të rregullta. Ky koncept bashkëkohor u mundëson „të gjithë fëmijëve mundësi të barabartë për arsimim“, që është një nga qëllimet themelore të arsimit. Për qëllim të realizimit të konceptit të arsimit inkluziv është miratuar ligji mbi edukimin dhe arsimimin e fëmijëve me nevoja të posaçme, janë formuar ekipe mobile, aktivitetet e të cilave është e domosdoshme të mbështeten në periudhën e ardhshme. Në periudhën e ardhshme të implementimit, përmes fushatës mediatike, inkuadrimin të prindërve dhe trajnimit të arsimtarëve/eve, është e nevojshme që theks i veçantë t'i jepet përkrahjes së implementimit të arsimit inkluziv, ashtu që edhe nxënësit/et të cilët/at përballen me pengesa në mësim, të mund të kenë dobi përmes qasjeve të individualizuara dhe metodave të mësimin, të cilat janë të orientuara kah nxënësi/ja. Poashtu janë të rëndësishme tri komponente vijuese: zhvillimi i politikës në fushën e arsimit të fëmijëve me nevoja të posaçme dhe arsimimit inkluziv, përkrahja e fakultetit Filozofik në lëminë e arsimit të nxënësve/eve me nevoja të posaçme dhe arsimit inkluziv dhe përkrahja e MADheSH dhe Entit për Shkolim në zhvillimin e trajnimit të arsimtarëve/eve të inkuadruar/a në punë, në fushën e arsimit të këtyre fëmijëve. Gjithashtu, është krijuar baza e të dhënave e cila e përcjell arsimimin e fëmijëve me nevoja të posaçme dhe inkuadrimin e mëtejshëm të tyre në shoqëri.

Ligji mbi shkollimin e fëmijëve me nevoja të posaçme është miratuar në dhjetor të vitit 2004 dhe gjatë implementimit të tij është shënuar rritje e dukshme e përfshirjes së fëmijëve me nevoja të posaçme në shkolla të rregullta. Mirëpo problemi i trajnimit të pamjaftueshëm të arsimtarëve/eve për punë me fëmijë me nevoja të posaçme mbetet mjaft i theksuar. Ky projekt do të sigurojë trajnimin e ekipeve profesionale të shkollave për arsimim inkluziv në 40 shkolla. Ekipet do të përbëhen nga dy arsimtarë/e, psikologu i shkollës, pedagogu, drejtori/esha dhe ndihmësdrejtori/esha e shkollës (gjithsej 240 persona), si dhe trajnimin e referentave komunale për arsim në secilën nga 21 komunat në Mal të Zi.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Lëmi i arsimit të fëmijëve me nevoja të posaçme dhe i arsimit inkluziv duhet të bëhet pjesë e programit për zhvillimin profesional të arsimtarëve/eve që ata të aftësohen për punë me këta fëmijë.
- „ Ngritja e vetëdijes dhe njohurive mbi arsimimin e fëmijëve me nevoja të posaçme ndër drejtorët/eshat dhe profesionistët nga fusha e arsimit, që sa më mirë të reagojnë në krijimin e praktikës arsimore në fushën e udhëheqjes, menaxhimit, administrimit dhe finansimit.
- „ Kushtet adekuate për testimin e nxënësve/eve me nevoja të posaçme duke përfshirë edhe testet e përshtatura.

Strategjia

- „ Implementimi i Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009.
- „ Implementimi i Strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi.

Treguesit e suksesit

- „ 40 shkolla fillore inkluzive me të cilat udhëhiqet mirë, të cilat do të mund t'i ofrojnë përkrahje kompetente procesit të mësimin të të gjithë nxënësve/eve, duke përfshirë edhe nxënësit/et me nevoja të posaçme arsimore.
- „ Nxënësit/et me nevoja të posaçme të testuar/a në përputhje me standardet nga programi individual i trajnimit.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Nuk janë të trajnuar mirë të gjithë arsimtarë/et dhe drejtorët/eshat që të punojnë sipas programit të ri arsimor.
- „ Bashkëpunimi i pamjaftueshëm ndërmjet Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës dhe Ministrisë për Punë dhe Kujdesje Sociale.

Afatet dhe përcaktuesit - Inkluzioni

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
1. Trajnimi i ekipeve profesionale të shkollave			
2. Trajnimi i referentëve komunalë			
3. Trajnimi i hartuesve të testeve			▲
4. Punimi i testeve individuale			▲

Buxheti – Inkluzioni

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
1. Trajnimi i ekipeve profesionale të shkollave	370000	192000	192000	754000
2. Trajnimi i referentëve komunalë	16800	16800		33600
3. Trajnimi i hartuesve të testeve	30000	30000	30000	90000
4. Punimi i testeve individuale	50000	50000	50000	150000
GJITHSEJ	466800	288800	272000	1027600

Plotësim 3.7

3.7 Arsimimi i pakicave

Një nga qëllimet e rëndësishme dhe pikënisëse të Reformës të arsimit në Mal të Zi është ndërtimi i shoqërisë civile dhe sigurimi i kushteve të barabarta dhe mundësia e arsimit për të gjithë fëmijët, pa marrë parasysh gjininë, **gjuhën amtare**, prejardhjen sociale dhe kulturore, konfesionin dhe përkatësinë nacionale. Sistemi i reformuar i arsimit dhe programet e reja mësimore të gjuhës amtare, historisë, kulturës muzikore dhe figurative, e promovojnë multikulturalizmin dhe kohezionin shoqëror. Programet e reja arsimore janë të orientuara që t'i përgatisin të rinjtë për jetë civile në Evropën multikulturore.

Cilësi e posaçme dhe risi e rëndësishme në programet e reja arsimore, të rëndësishme për afirmimin e identitetit nacional dhe kulturor, është koncepti i ri i cili e afirmon »integrimin pa asimilim«. Esenca e konceptit të miratuar është që populli shumicë në tërë territorin e Republikës të mësojë në mënyrë afirmative mbi vlerat letrare, historike dhe kulturën e popujve pakicë. Programet e reja, të miratuara, të gjuhës amtare, historisë dhe kulturës, janë të punuara si programe të përbashkëta, të cilat, në masë të mjaftueshme, përmbajnë dhe promovojnë tema, krijues, vlera letrare dhe figurative, historinë dhe kulturën e të gjithë popujve në Mal të Zi.

Nga aspekti i dallimeve gjuhësore, në kuptimin e përdorimit të gjuhës amtare në Mal të Zi dallohen dy popuj pakicë – shqiptarët dhe romët.

3.7.1. Arsimimi në gjuhën amtare shqipe

Populli shqiptar në Mal të Zi përbën një pakicë të konsiderueshme, autoktone. Sipas regjistrimit të popullatës, të vitit 2003, në Mal të Zi jetojnë 7,09% pjesëtarë të nacionalitetit shqiptar. Në përputhje me Kushtetutën dhe Ligjin, mësimi në gjuhën amtare shqipe në sistemin arsimor të Malit të Zi është i organizuar në të gjitha nivelet e arsimit.

Për implementimin e **suksesshëm** të programeve të reja arsimore në **gjuhën shqipe** është e domosdoshme të sigurohet:

- Përkthimi dhe botimi i programeve të reja arsimore në gjuhën shqipe.
- Përkthimi dhe botimi i teksteve të reja në gjuhën shqipe.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Sigurimi i një sistemi të qëndrueshëm të trajnimit të arsimtarëve/eve, e me këtë edhe implementimi cilësor i Reformës së sistemit arsimor.
- „ Sigurimi i përkthimit në gjuhën shqipe të programeve të reja arsimore të miratuara.
- „ Sigurimi i përkthimit të teksteve në gjuhën shqipe për programet e reja arsimore.

Strategjia

- „ MAdheSH dhe EpërSH në përputhje me planin e Reformës së arsimit 2005-09 do të organizojë aktivitete që do të çojnë tek progresi në realizimin e qëllimeve të Planit të aksionit.

Treguesit e suksesit

- „ Numri i arsimtarëve/eve të cilët/at e kanë kaluar trajnimin për programe të reja arsimore.
- „ Numri i teksteve, në gjuhën shqipe, për programet e reja të lëndëve.
- „ Programet e reja të arsimit të përkthyer në gjuhë shqipe.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Arsimitarët/et dhe drejtorët/eshat e shkollave e kanë kaluar trajnimin e nevojshëm për të punuar sipas programit të ri arsimor.

Afatet dhe përcaktuesit –Arsimi fillor dhe i mesëm në gjuhën shqipe

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
Përkthimi dhe botimi i programeve të reja arsimore në gjuhën shqipe			
Përkthimi dhe botimi i teksteve të reja në gjuhën shqipe			
Trajnimi i arsimtarëve/eve për programe të reja arsimore			▲

Buxheti – Arsimi fillor dhe i mesëm në gjuhën shqipe

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
Përkthimi dhe botimi i programeve të reja arsimore në gjuhën shqipe	20000	25000	20000	65000
Përkthimi dhe botimi i teksteve të reja në gjuhën shqipe	100000	200000	100000	400000
Trajnimi i arsimtarëve/eve për programe të reja arsimore	25000	25000	25000	75000
GJITHSEJ	145000	250000	145000	540000

3.7.2 Arsimimi i romëve

Pavarësisht nga integrimi i konsiderueshëm i nxënësve/eve RAE në sistemin e rregullt arsimor, gjendja e përgjithshme e ndjekjes së rregullt të mësimit dhe aftësimin për lexim-shkrim te popullata RAE në Mal të Zi nuk është e kënaqshme.

Sipas regjistrimit të popullatës në vitin 2003, në Mal të Zi banojnë 2061 romë ose 0,42% nga popullata e përgjithshme. Popullata egjiptase numëron 225 persona, gjegjësisht 0,04% nga popullata e përgjithshme, kurse gjuhën rome si gjuhë amtare e flasin 2602 persona.

Numri i popullatës analfabete në Mal të Zi, sipas rezultateve të regjistrimit të popullatës, është 2,35%, ndërsa sipas sektorit të OJQ, analfabetizmi i popullatës RAE sillel rreth 50%.

Problem me rëndësi në integrimin e popullatës RAE paraqet numri i madh i familjeve RAE që kanë ikur dhe janë shpërngulur në Mal të Zi. Problemi i arsimimit të popullatës RAE në Mal të Zi ka eskaluar me ardhjen e 18.047 refugjatëve nga Kosova për shkak të ngjarjeve të luftës në Kosovë **gjatë vitit 1999**. Nga popullata e përgjithshme e refugjatëve nga Kosova, rreth 26% ose rreth 4.316 janë pjesëtarë të nacionalitetit rom ose egjiptjan. Ministria e Arsimit dhe Shkencës ka siguruar mundësi të arsimimit për të gjithë fëmijët, të cilët kanë patur status të refugjatëve apo të personave të shpërngulur. Për shkak të regjistrimit të numrit tepër të madh të nxënësve/eve RAE të posaçardhur, ka ardhur deri tejkapacitimi dhe gjithashtu është rrezikuar cilësia e mësimit në shkollat e caktuara. Sipas të dhënave të hulumtimit të Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës dhe sektorit të OJQ-ve që merren me problematikën RAE, që është realizuar gjatë viti 2006, në arsimin fillor në Mal të Zi, nga numri i përgjithshëm i nxënësve RAE, 49% janë refugjatë ose persona të shpërngulur.

Standardi i ulët i familjeve të shpërngulura RAE dhe problemet e shumta në lidhje me statusin e përgjithshëm të tyre, edhe më tutje janë faktor reduktues për një integrimi më të suksesshëm të tyre në sistemin arsimor.

Në bazë të pamjes së përgjithshme, në arsimimin e popullatës RAE, mund të konkludohet se në Mal të Zi nuk ekziston problem i theksuar i integrimin të popullatës RAE vendase (domicile) në sistemin formal të arsimimit dhe se kjo popullatë e popullsisë është ngusht e integruar me popullsinë vendase. Problemet lidhur me statusin material dhe të arriturat (sukseset) arsimore të popullatës RAE vendase janë në ndërlidhje të afërt me popullsinë tjetër vendase në Mal të Zi. Mirëpo këto probleme janë të shprehura në mënyrë të dukshme tek fëmijët-nxënësit/et nga familjet RAE refugjate në Mal të Zi. Hulumtimet e bëra tregojnë për distancë të madhe etnike dhe intolerancë në mes të popullatës RAE vendase dhe refugjatëve RAE në Mal të Zi.

Shkak i rritjes së distancës etnike në mes të popullatës RAE vendase dhe refugjatëve RAE në Mal të Zi qëndron në faktin se refugjatët RAE me mënyrën jo të rregullt të jetës (lypja në vende publike, mungesa e kulturës së banimit në vendbanimet e parregulluara dhe pa kushte...) kontribuojnë në formimin e imazhit të përgjithshëm negativ mbi identitetin kulturor dhe të përgjithshëm të RAE tek popullata vendase. Kjo është një nga arsytet që një numër i konsiderueshëm i fëmijëve RAE vendas nuk dëshirojnë që të deklarohen në shkollë si pjesëtarë të RAE.

Në periudhën e ardhshme është e domosdoshme të sigurohen kushte më të mira dhe mbështetje për inkuadrimin e RAE në sistemin e rregullt të arsimit dhe inkuadrimin në programet e trajnimit, që të arrihet kohezioni social dhe një zhvillim i qëndrueshëm shoqëror. Përmes integrimin më të mirë në sistemin e arsimit, popullata RAE do të ketë mundësi të arrijë njohuri dhe shkathtësi të nevojshme, të cilat janë të nevojshme në tregun e punës, me ç'gjë do ta zgjidhë statusin e vet ekonomik dhe do ta arrijë integrimin e përgjithshëm social, shoqëror, etj.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Sigurimi i një sistemi të qëndrueshëm të trajnimit të arsimtarëve/eve, e me këtë edhe implementimi cilësor i Reformës së Sistemit arsimor për arsimtarët/et dhe drejtorët/eshat në shkollat me fëmijë RAE.
- „ Sigurimi i teksteve tekste falas dhe me çmime të levërdishme për fëmijët e varfër romë.

- „ Puna në përshtatjen e 20% të përmbajtjeve mësimore nga programet e lëndëve të historisë, letërsisë, muzikës dhe artit figurativ, të cilat i afirmojnë RAE
- „ Pjesëmarrja në përpilimin e Strategjisë nacionale (shtetërore) për romët.

Strategjia

- „ Implementimi i Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009.
- „ Plani nacional (shtetëror) i aksionit për Dekadën e inkuadrimin të romëve nga viti 2005-2015.

Treguesit e suksesit

- „ Numri i arsimtarëve/eve që e kaluan trajnimin për planet dhe programet e reja mësimore.
- „ Numri i teksteve falas të cilat i janë dhënë RAE.
- „ Punimi i 20% të përmbajtjeve të lira nga programet e lëndëve të historisë, letërsisë, artit dhe kulturës, e të cilat janë lidhur me RAE.
- „ Fushata mediatike e orientuar kah afirmimi i inkuadrimin të RAE në sistemin arsimor.
- „ Rritja e numrit të fëmijëve RAE në arsimin fillor dhe të mesëm.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Arsimtarët/et dhe drejtorët/eshat e shkollave nuk e kaluan trajnimin e nevojshëm për punë me grupet e marginalizuara sipas programeve të reja të arsimit.
- „ Gjuha rome nuk është e standardizuar dhe në Mal të Zi nuk ka kuadro mësimor të shkolluar, që do të mund ta realizonin mësimin në gjuhën rome, dhe se nuk ekziston mundësia e prodhimit të teksteve në këtë gjuhë.
- „ Mungesa e të dhënave të besueshme (baza e të dhënave) mbi fëmijët RAE të moshës shkollore, me qëllim të përcjelljes sistematike të regjistrimit të tyre dhe të suksesit.

Afatet dhe përcaktuesit – Arsimimi fillor dhe i mesëm i romëve

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
1. Trajnimi i arsimtarëve/eve dhe drejtorëve/eshave për programe të reja arsimore dhe punë me grupe të marginalizuara			
2. Numri i ndarë i teksteve falas për RAE			
3. Numri i programeve të lëndëve që janë të plotësuara me 20% të përmbajtjeve të lira për RAE			▲
4. Fushata mediatike dhe botimi i broshurave dhe fletushkave shkollore, gjegjëse për RAE			

Buxheti – Arsimimi fillor dhe i mesëm i romëve

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
1. Trajnimi i arsimtarëve/eve dhe drejtorëve/eshave për programe të reja arsimore dhe punë me grupe të marginalizuara	25000	25000	25000	75000
2. Numri i ndarë i teksteve falas për RAE	50000	55000	60000	165000
3. Numri i programeve të lëndëve që janë të plotësuara me 20% të përmbajtjeve të lira për RAE	8000	8000		16000
4. Fushata mediatike dhe botimi i broshurave dhe fletushkave shkollore, gjegjëse për RAE	10000	10000	10000	30000
GJITHSEJ	93000	98000	95000	286000

Plotësim 3.8.

3.8 Tekstet, doracakët dhe mjetet e tjera mësimore

Realizimi i programeve të arsimit nuk mund të paramendohet pa tekste dhe doracakë adekuatë për arsimtarët/et. Duke pasur parasysh se problematika e zhvillimit të qëndrueshëm është realtivisht e re, teksti fiton peshë gjithnjë e më të madhe në procesin e mësimin. Me këtë ai imponohet jo vetëm si obligim, por edhe si domosdoshmëri në shkollën bashkëkohore.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Sigurimi i mjetetve mësimore (teksteve, doracakëve, softverit didaktik, revistave, broshurave, video-shiriteve, plakateve, ...) për zbatimin e programit të ri të arsimit në të gjitha institucionet edukativo-arsimore në Mal të Zi.
- „ Përmbytjet nga programet e arsimit (për lëndët e obligueshme dhe lëndët zgjedhëse) të përfshira në mjetet arsimore

Strategjia

- „ Implementimi i Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009.
- „ Implementimi i Strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi.

Treguesit e suksesit

- „ Përqindja e nxënësve/eve në shkollat fillore dhe të mesme që i përdorin tekstet dhe doracakët e rinj.
- „ Përfaqësimi i temave nga fusha e zhvillimit të qëndrueshëm në tekste dhe mjete të tjera mësimore.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Mungesa e mjeteve financiare, trajnimi jo i mjaftueshëm i arsimtarëve/eve, problemet organizative dhe të natyrës teknike në shkolla, afatet e shkurtëra për realizim ...

Afatet dhe përcaktuesit – Tekstet, doracakët dhe mjetet e tjera mësimore

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
Punimi i teksteve dhe i doracakëve			
Punimi i softverit didaktik			
Punimi i broshurave dhe reklamave			
Punimi i revistës Gjeografia Nacionale			

Buxheti – Tekstet, doracakët dhe mjetet e tjera mësimore

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
Punimi i teksteve dhe i doracakëve	50000	260000	50000	360000
Punimi i softverit didaktik	30000	50000	30000	110000
Punimi i broshurave dhe reklamave	15000	5000	5000	25000
Punimi i revistës Gjeografia Nacionale	50000	50000	50000	150000
GJITHSEJ	145000	365000	135000	645000

Plotësim 4.1.1

4. 1. 1 Edukimi dhe arsimimi parashkollor/programi i arsimit

Programi i edukimit dhe arsimimit parashkollor jep mundësi të jashtëzakonshme që përmes lojës të kultivohet parimi i vetëdijes civile dhe ekologjike.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Sigurimi i kushteve për krijimin e vetëdijes ekologjike tek grupmosha e parashkollore.
- „ Promovimi i “hulumtimit” në arsimim.

Strategjia

- „ Implementimi i Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009.
- „ Implementimi i Strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi.

Treguesit e suksesit

- „ Numri i institucioneve edukativo-arsimore në të cilat realizohen programet.
- „ Procesi i përparuar edukativo-arsimor në bazë të “hulumtimit” në arsimim.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Në institucionet parashkollore nuk ekziston numrër i nevojshëm i arsimtarëve/eve që mund t'i realizojnë këto përmbajtje.
- „ Arsimtarët/et (edukatorët/eshat) dhe drejtorët/eshat nuk e kanë kaluar trajnimin e nevojshëm për punë me këtë program arsimor.

Afatet dhe përcaktuesit – Programi i arsimit

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
1. Punimi i programit të arsimit për grupmoshën parashkollore			▲

Buxheti – Programi i arsimit

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
1. Punimi i programit të arsimit për grupmoshën parashkollore	10000	20000	10000	40000
GJITHSEJ	10000	20000	10000	40000

Plotësim 4. 2. 1

4. 2. 1   **Arsimi fillor/ programi i arsimit**

Programet e reja të arsimit kanë për qëllim:

- zhvillimin e personaliteteve krijuese;
- arritjen e standardeve të njohurive, zotësive dhe shkathtësive ndërkombëtarisht të krahasueshme për zhvillimin e suksesshëm të shkollimit;
- zhvillimin e mendimit kritik, të pavarësisë dhe interesimit për njohuri të reja;
- aftësimin për gjykim të pavarur dhe pjesëmarrje në jetën shoqërore;
- arritjen e njohurive të përgjithshme që mundësojnë aplikim të pavarur, efikas dhe krijues në praktikë;
- mundësimin e zhvillimit të personalitetit të nxënësit/es, në përputhje me aftësitë e tij/saj dhe me ligjshmëritë e zhvillimit;
- edukimin për respektimin e vlerave nacionale të historisë dhe kulturës, si dhe për respektimin e specifikave kulturore dhe të tjerave të popujve tjerë;
- edukimin për tolerancë të ndërsjellë, për respektimin e dallimeve, për bashkëpunim me të tjerët, për respektimin e të drejtave të njeriut dhe lirive elementare, e me këtë edhe zhvillimin e aftësive për jetë në shoqëri demokratike;
- përvetësimin e njohurive mbi ligjshmëritë themelore të zhvillimit të natyrës dhe shoqërisë dhe ruajtjen e shëndetit dhe
- formimin dhe nxitjen e mënyrës së shëndoshë të jetesës dhe sjelljes së ndërgjegjshme ndaj mjedisit jetësor.

Me qëllim që nxënësit/et, gjatë shkollimit nëntëvjeçar të mund ta njohin në komunitet lloj-llojshmërinë gjeografike dhe kulturore të Malit të Zi, është e domosdoshme të bëhet plan-projekti i cili do t'u mundësojë qëndrim në regjionet e ndryshme të Malit të Zi. Shkolla në natyrë zgjatë shtatë ditë, nën përcjelljen e obligueshme të arsimtarit/es dhe animatorit në pushimore, kurse programet i janë të përshtatura moshës së nxënësit/es.

Shkolla në natyrë, e organizuar në mënyrë cilësore, nënkupton program me domethënie të qartë, që me përmbajtjet e veta duhet t'i kënaqë nevojat arsimore të fëmijëve në një moshë të caktuar, jashtë ambientit shkollor.

Që shkolla në natyrë të jetësohet në mënyrë të drejtë është e domosdoshme që të punohen programe të veçanta, që i përcjellin përmbajtjet mësimore dhe karakteristikat e zhvillimit të fëmijëve, si dhe veçoritë kulturo-historike dhe natyrore të secilit regjion në të cilin do të qëndrojnë.

Qendra Arsimore Ekologjike dhe Stacioni Biologjik Liqeni i Shkodrës është institucion që në një pjesë të obligimeve të veta do të merrej me edukimin e nxënësve/eve, si dhe rrethit të gjerë të qytetarëve në sferën ekologjike, të ruajtjes së mjedisit jetësor dhe biologjisë. Objekt pune, gjithashtu, do të ishte dhënia e certifikatave për programe nacionale (shtetërore) dhe ndërkombëtare të zhvillimit dhe të arsimimit dhe për projekte të cilat i kënaqin kriteret biologjike, ekologjike dhe mbrojtjen e mjedisit jetësor.

Ndërlidhja e përmbajtjeve të lëndëve të përafërta çon deri te mësimi cilësor dmth. deri tek të kuptuarit e një dukurie, problemi, fakti, në mënyrë të tërësishme e interdisiplinare, që shpie kah përvetësimi i njohurive të qëndrueshme.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Zbatimi i programit të ri mësimor në të gjitha shkollat fillore në Mal të Zi.
- „ Sigurimi i kushteve për implementimin e një numri sa më të madh të lëndëve zgjedhëse.
- „ Punimi i programeve të cilat shkollën në natyrë do ta lidhnin qartë në konceptin e ri të sistemit arsimor, vendosja e kushteve të qarta për realizimin e saj dhe zgjedhjen arsimtarëve/eve të cilët/at do t'i realizojnë.
- „ Shkollat në natyrë u mundësojnë nxënësve/eve që të njihen me thesarin kulturor-historik dhe bukuritë natyrore të vendit të vet në mënyrë të vazhdueshme, cilësore dhe interesante.
- „ Aktivitetet të cilat i realizon Qendra Arsimore Ekologjike dhe Stacioni Biologjik Liqeni i Shkodrës i kontribuojnë përparimit të njohurive dhe suksesit të nxënësve/eve dhe studenteve/eve, bashkëpunimit ndërkombëtar në fushën e arsimit, si dhe zhvillimit të projekteve shkencoro-hulumtuese në këtë fushë.
- „ Zhvillimi i qasjes problemore dhe multidisiplinare në mësim.
- „ Njohja e nxënësve/eve gjatë arsimimit nëntëvjeçar me historinë dhe kulturën e shtetit të vet, si dhe me vendet e rëndësishme historike të Malit të Zi, duke respektuar qëllimin themelor të konkretizimit të mësimimit.
- „ Zhvillimi dhe ngritja e vetëdijes ekologjike te popullata e re.
- „ Promovimi i hulumtimit në mësim.
- „ Futja e testimit nacional (shtetëror) në fund të ciklit I dhe II, si dhe e provimit ekstern në fund të ciklit III.

Strategjia

- „ Implementimi i Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009.
- „ Implementimi i Strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi.

Treguesit e suksesit

- „ Përqindja e nxënësve/eve në shkollat fillore që arrijnë njohuri sipas planit të ri të arsimit.
- „ Numri i lëndëve zgjedhëse të cilat realizohen në shkolla.
- „ Numri i nxënësve/eve të cilët/at shkojnë në shkollat në natyrë.
- „ Numri i programeve ndërkombëtare dhe numri i nxënësve/eve të cilët/at kanë qenë në Qendren Arsimore Ekologjike dhe Stacionin Biologjik Liqeni i Shkodrës.
- „ Numri i programeve të lëndëve për të cilat janë bërë ndërlidhjet (korelacionet).
- „ Procesi arsimor i përparuar në bazë të hulumtimeve në arsim.
- „ Numri i nxënësve/eve që janë testuar në fund të ciklit I dhe II dhe nxënësve/eve të cilët/at janë testuar në mënyrë ekstern në fund të ciklit III.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Bashkëpunimi i pamjaftueshëm i bashkësisë lokale dhe shkollës gjatë konceptimit të 20% të përmbajtjeve të lira.
- „ Në shkolla nuk ekziston numri i mjaftueshëm i arsimtarëve/eve të cilët/at mund t'i ligjërojnë këto përmbajtje.
- „ Nuk janë të trajnuar sa duhet të gjithë arsimtarët/et dhe drejtorët/eshat që të punojnë me programin e ri të arsimit.
- „ Qendra Arsimore Ekologjike dhe Stacioni Biologjik Liqeni i Shkodrës nuk janë ende në funksion.
- „ Bashkëpunimi i pamjaftueshëm me Ministrinë e Turizmit dhe Mbrojtjes së Ambientit dhe Planifikimit të Hapësirës dhe Ministrisë së Financave.

Afatet dhe përcaktuesit – Programi i arsimit

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
1. Punimi i lëndëve zgjedhëse			
2. Futja e përmbajtjeve të zhvillimit të qëndrueshëm në lëndët mësimore ekzistuese			
3. Përpunimi i 20% të përmbajtjeve mësimore në programet e lëndëve, me përmbajtje nga zhvillimi i qëndrueshëm			
4. Punimi i programit për shkollat në natyrë			
5. Realizimi i mësimin “shkolla në natyrë“			
6. Ndërtimi i kapacitetit të Qendrës Ekologjiko-Arsimore			
7. Pajisja e Qendrës Ekologjiko-Arsimore dhe Stacionit Biologjik			
8. Përpunimi i ndërlidhjeve në lëndët në të cilat veç ekzistojnë, dhe në ato në të cilat këto përmbajtje janë pjesërisht të përfshira			
9. Punimi i katalogut të provimeve për lëndët e obligueshme, të cilat testohen në mënyrë eksterne në fund të ciklit III me përmbajtjet e përfshira të zhvillimit të qëndrueshëm			▲

Buxheti – Arsimimi fillor

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
1. Punimi i lëndëve zgjedhëse	27500	27500	27500	82500
2. Futja e përmbajtjeve të zhvillimit të qëndrueshëm në lëndët mësimore ekzistuese		10000	10000	20000
3. Përpunimi i 20% të përmbajtjeve mësimore në programet e lëndëve, me përmbajtje nga zhvillimi i qëndrueshëm		10000	10000	20000
4. Punimi i programit për shkollat në natyrë		15000		15000
5. Realizimi i mësimi “shkolla në natyrë“	124873	200000	300000	624873
6. Ndërtimi i kapacitetit të Qendrës Ekologjiko-Arsimore	10000	20000	15000	45000
7. Pajisja e Qendrës Ekologjiko-Arsimore dhe Stacionit Biologjik	70000	40000	20000	130000
8. Përpunimi i ndërlidhjeve në lëndët në të cilat veç ekzistojnë, dhe në ato në të cilat këto përmbajtje janë pjesërisht të përfshira	20000	30000	10000	60000
9. Punimi i katalogut të provimeve për lëndët e obligueshme, të cilat testohen në mënyrë eksterne në fund të ciklit III me përmbajtjet e përfshira të zhvillimit të qëndrueshëm	20000	30000	30000	80000
GJITHSEJ	272373	382500	422500	1077373

Plotësim 4. 3. 1

4. 3. 1 Gjymnazet/shkollat e mesme/programet e arsimit

Qëllimi i punimit të programeve të gjimnazeve ka qenë:

- përvetësimi i njohurive, shkathtësive, aftësive dhe shprehive të nevojshme, të bazuara në të arriturat e shkencës, teknikës, kulturës dhe artit, për vazhdimin e shkollimit;
- arritja e nivelit të njohurive ndërkombëtarisht të krahasueshëm;
- zhvillimi i të menduarit dhe të gjykuarit kritik;
- zhvillimi i aftësive të komunikimit dhe zgjidhjes pa dhunë të konflikteve;
- zhvillimi i sjelljes me përgjegjësi ndaj mjedisit jetësor dhe shëndetit të vet;
- zhvillimi i aftësisë për jetë në një shoqëri pluraliste dhe demokratike;
- nxitja e mirëkuptimit, tolerancës dhe solidaritetit.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Zbatimi i programit të ri arsimor në të gjitha gjymnazet në Mal të Zi.
- „ Sigurimi i kushteve për implementimin e një numri sa më të madh të lëndëve zgjedhëse.
- „ Në programet e arsimit të sigurohet ndërlidhja në mes lëndëve.
- „ Promovimi i hulumtimit në arsim.
- „ Programi i EECdheBS kontribuon në avancimin e njohurive dhe shkathtësive të nxënësve/eve dhe në këmbimin ndërkombëtar të nxënësve/eve.
- „ Zhvillimi i kapaciteteve të Qendrës së Provimeve.
- „ Definimi i procedurave të zbatimit të provimit të maturës.
- „ Punimi i katalogjeve të provimeve, duke përfshirë përmbajtjet e zhvillimit të qëndrueshëm.
- „ Trajnimi i komisioneve të lëndëve për punimin e ajtemave/detyrave.
- „ Formimi i bazës së ajtemave/detyrave.
- „ Pajisja e IC-së me mjete të sofistikuara dhe trajnimi për të punuar në të.

Strategjia

- „ Implementimi i Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009.
- „ Implementimi i Strategjisë nacionale (shtetëror) të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi.

Treguesit e suksesit

- „ Përqindja e nxënësve/eve në gjymnazet/shkollat e mesme të cilët/at përvetësojnë njohuri sipas programit të ri të arsimit.
- „ Numri i lëndëve zgjedhëse të cilat realizohen në shkolla.
- „ Integrimi i realizuar ndërmjet lëndëve.

- „ Procesi i përparuar i arsimit në bazë të hulumtimit në arsim.
- „ Numri i nxënësve/eve të cilët/at i mësojnë përmbajtjet nga fusha e ekologjisë, mbrojtjes së mjedisit jetësor dhe biologjisë, sipas programit të EECdheBS.
- „ Të punësuarit e trajnuar në Qendrën e Provimeve: kordinatori/ja për organizimin e maturës, këshilltarët për fushat e lëndëve, sektori ICT për zbatimin e provimit të maturës.
- „ Koncepti i definuar i provimit të maturës dhe administrimi i tij.
- „ Katalogjet e punuara të provimeve me përmbajtje të përfshira të zhvillimit të qëndrueshëm për lëndët e obligueshme të maturës (gjuha amtare, matematika, gjuha e huaj).
- „ Komisionet e lëndëve të trajnuara për punimin e ajtemave/detyrave.
- „ Baza e formuar e detyrave për provimin e maturës.
- „ Qendra e Provimeve e pajisur me instalime të sofistikuar dhe me kuadro të trajnuara për punë me pajisjet e fituara.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Bashkëpunimi i pamjaftueshëm i bashkësisë lokale dhe shkollës me rastin e konceptimit të 20% të përmbajtjeve të lira.
- „ Në shkolla nuk ekziston një numër i mjaftueshëm i arsimtarëve/eve të cilët/at mund t'i ligjërojnë këto përmbajtje.
- „ Arsimtarët/et dhe drejtorët/eshat e shkollave nuk e kanë kaluar trajnimin e nevojshëm që të punojnë me programet e reja të arsimit.
- „ Trajnimi i pamjaftueshëm i të gjithë pjesëmarrësve në procesin e realizimit të provimit të maturës.
- „ Bashkëpunimi i pamjaftueshëm i shkollave në procesin e realizimit të provimit të maturës.
- „ Qendra Arsimore Ekologjike dhe Stacioni Biologjik Liqeni i Shkodrës nuk janë vënë në funksion.

Afatet dhe përcaktuesit – Gjimnazet/ shkollat e mesme

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
1. Punimi i lëndëve zgjedhëse			
2. Futja e përmbajtjeve të zhvillimit të qëndrueshëm në lëndët ekzistuese të mësimit			
3. Përpunimi i 20% të përmbajtjeve mësimore të paplanifikuara në programet e lëndëve, me përmbajtje nga zhvillimi i qëndrueshëm			
4. Përpunimi i ndërlidhjes në lëndët në të cilat veç ekzistojnë si dhe në ato në të cilat këto përmbajtje janë pjesërisht të përfshira			
5. Punimi i programit të arsimit për nxënësit e talentuar			
6. Realizimi i kampeve arsimore për fëmijë të talentuar dhe këmbimi ndërkombëtar i nxënësve të shkollës së mesme			
7. Ndërtimi i kapacitetit të Qendrës së Provimeve			
8. Definimi i procedurave të zbatimit të provimit të maturës			▲
9. Punimi i katalogut të provimeve me përmbajtje të përfshira të zhvillimit të qëndrueshëm			▲
10. Trajnimi i komisioneve të lëndëve për përpunimin e ajtemave/detyrave			▲
11. Formimi i bazës së ajtemave/detyrave			▲
12. Pajisja e QP-së me pajisje të sofistikuara dhe trajnimi për punë në të			▲

Buxheti – Gjmnazet/ shkollat e mesme

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
1. Punimi i lëndëve zgjedhëse	20000	20000	20000	60000
2. Futja e përmbajtjeve të zhvillimit të qëndrueshëm në lëndët ekzistuese të mësimi		10000	10000	20000
3. Përpunimi i 20% të përmbajtjeve mësimore të paplanifikuara në programet e lëndëve, me përmbajtje nga zhvillimi i qëndrueshëm		10000	10000	20000
4. Përpunimi i ndërlidhjes në lëndët në të cilat veç ekzistojnë si dhe në ato në të cilat këto përmbajtje janë pjesërisht të përfshira	20000	30000	10000	60000
5. Punimi i programit të arsimit për nxënësit e talentuar	15000			15000
6. Realizimi i kampeve arsimore për fëmijë të talentuar dhe këmbimi ndërkombëtar i nxënësve të shkollës së mesme	20000	20000	20000	60000
7. Ndërtimi i kapacitetit të Qendrës së Provimeve	15000	14000		29000
8. Definimi i procedurave të zbatimit të provimit të maturës	10000	5000	4000	19000
9. Punimi i katalogut të provimeve me përmbajtje të përfshira të zhvillimit të qëndrueshëm	30000	30000	30000	90000
10. Trajnimi i komisioneve të lëndëve për përpunimin e ajtemave/detyrave	20000	10000	10000	40000
11. Formimi i bazës së ajtemave/detyrave	20000	20000	20000	60000
12. Pajisja e QP-së me pajisje të sofistikuara dhe trajnimi për punë në të	50000	50000	10000	110000
GJITHSEJ	220000	219000	144000	583000

Plotësim 4. 4. 1

4. 4. 1 Arsিমimi profesional/programi i arsimit dhe standardet e profesioneve

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Futja e programeve të reja të arsimit në të gjitha sferat e punës.
- „ Zbatimi i programeve të reja të arsimit në të gjitha shkollat e mesme profesionale ne Mal të Zi.
- „ Sigurimi i kushteve materiale për implementimin e programeve të reja të arsimit.
- „ Në programet e arsimit të sigurohet ndërlidhja në mes lëndëve.
- „ Definimi i procedurës së zbatimit të provimeve në fund të shkollimit.
- „ **Hartimi i ligjit mbi kualifikimet profesionale nacionale (shtetërore).**
- „ Hartimi i katalogut të pranimit të kualifikimit me certifikat.

Strategjia

- „ Implementimi i Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009.
- „ Implementimi i Strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi.

Treguesit e suksesit

- „ Përqindja e nxënësve/eve në shkollat e mesme profesionale të cilët/at arrijnë njohuri sipas programit të ri të arsimit.
- „ Numri i programeve të reja të arsimit që realizohen në shkollat e mesme profesionale.
- „ Integrimi i arritur në mes lëndëve përbrenda programit të arsimit.
- „ Koncepti i definuar i provimit profesional.
- „ Katalogjet e hartuara për certifikim të provimit.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Bashkëpunimi i pamjaftueshëm i partnerëve socialë gjatë realizimit të mësimi praktik.
- „ Interesimi i pamjaftueshëm i nxënësve/eve për regjistrim në shkollat e mesme profesionale.
- „ Trajnimi jo i mjaftueshëm i komisioneve të lëndëve për përpilimin e detyrave në provimin profesional.
- „ Arsimtarët/et dhe drejtorët/eshat e shkollave nuk e kanë kaluar trajnimin e nevojshëm për punë me programin e ri të arsimit.

Afatet dhe përcaktuesit – Arsimimi i mesëm profesional

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
Modernizimi i standardeve të miratuara të profesioneve, duke futur përmbajtje nga zhvillimi i qëndrueshëm			▲
Futja e përmbajtjeve të zhvillimit të qëndrueshëm në programet ekzistuese			▲

Buxheti – Arsimimi i mesëm profesional

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
Modernizimi i standardeve të miratuara të profesioneve, duke futur përmbajtje nga zhvillimi i qëndrueshëm	3750	3750	3750	11250
Futja e përmbajtjeve të zhvillimit të qëndrueshëm në programet ekzistuese arsimore	5000	5000	5000	15000
GJITHSEJ	8750	8750	8750	26250

Plotësim 4.5.1

4. 5. 1   Arsimimi i të rriturve/programi i trajnimit

Krahas përfshirjes së përmbajtjeve të zhvillimit të qëndrueshëm në sistemin formal të arsimit, është e domosdoshme që këto përmbajtje të përfshihen dhe të ofrohen përmes sistemit joformal të arsimit.

Qëllimet kryesore deri në vitin 2009

- „ Zbatimi dhe futja e programeve të reja të trajnimit për arsimimin e rriturve.
- „ Punimi i moduleve për zhvillim të qëndrueshëm me qëllim të zhvillimit të vetëdijes te personat e rritur mbi nevojën e zhvillimit të shoqërisë në përputhje me parimet e miratuara të zhvillimit të qëndrueshëm.
- „ Trajnimi i trajnerëve për edukimin mbi mjedisin jetësor.
- „ Përfshirja e një numri sa më të madh të frekuentuesve në programin e arsimit ekologjik.

Strategjije

- „ Implementimi i Planit strategjik të Reformës së arsimit për periudhën e viteve 2005-2009.
- „ Implementimi i Strategjisë nacionale (shtetërore) të zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të Zi.

Treguesit e suksesit

- „ Numri i programeve të trajnimit për persona të rritur, të cilët përmbajnë modulën për zhvillim të qëndrueshëm.
- „ Përqindja e frekuentuesve të rritur të përfshirë në programet e trajnimit.
- „ Numri i trajnerëve të trajnuar për implementimin e programit të trajnimit, i cili përmban modulën e zhvillimit të qëndrueshëm.

Supozimet dhe rreziqet

- „ Bashkëpunimi i pamjaftueshëm i partnerëve socialë gjatë realizimit të trajnimit për arsimin e të rriturve.
- „ Interesimi i pamjaftueshëm i personave të rritur për përfshirje në programin e arsimit të të rriturve.
- „ Arsimtarët/et dhe instruktorët/et për programe të arsimimit të të rriturve nuk janë të trajnuar për zbatimin e programeve të reja.

Afatet dhe përcaktuesit – Arsimimi i të rriturve

FAZAT/PËRCAKTUESIT	2007	2008	2009
Punimi i modulit për zhvillim të qëndrueshëm			▲
Futja e modulit për zhvillim të qëndrueshëm në programet ekzistuese të arsimimit të të rriturve			▲

Buxheti – Arsimimi i të rriturve

KOMPONENTA	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
Punimi i modulit për zhvillim të qëndrueshëm	1000			1000
Futja e modulit për zhvillim të qëndrueshëm në programet ekzistuese të arsimimit të të rriturve		1500	1500	3000
GJITHSEJ	1000	1500	1500	4000

5. Pasqyra e buxhetit të përgjithshëm

NIVELET E ARSIMIT	SHPENZIMET NË EURO			
	2007	2008	2009	GJITHSEJ
2.2 Bashkëpunimi me grupet e destinimit dhe informimi i opinionit	19500	20000	16000	55500
2.3 Monitorimi dhe evaluimi i zbatimit të reformës	10000	16526	16526	43052
3.4. Përsosja profesionale dhe zhvillimi i vazhdueshëm profesional	68083	131000	131000	330083
3.5 Integrimi i ICT-së në sistemin e arsimit	160000	160000	110000	430000
3.6. Inkluzioni	466800	288800	272000	1027600
3.7.1 Arsimitimi në gjuhën shqipe - amtare	145000	250000	145000	540000
3.7.2 Arsimitimi i romëve	93000	98000	95000	286000
3.8. Tekstet, doracakët dhe mjetet e tjera mësimore	145000	365000	135000	645000
4.1. 1 Edukimi dhe arsimimi parashkollor/ programi i arsimit	10000	20000	10000	40000
4.2. 1 Arsimitimi fillor/ programi i arsimit	272373	382500	422500	1077373
4.3 Gjimnazet/shkollat e mesme/ programet e arsimit	220000	219000	144000	583000
4.4.1 Programet e arsimit dhe standardet e profesioneve	8750	8750	8750	26250
4.5.1 Programet e arsimit/ arsimimi i të rriturve	1000	1500	1500	4000
GJITHSEJ	1619506	1961076	1507276	5087858

Përfundimi

Plani i aksionit është i konceptuar ashtu që t'i lidhë të gjitha subjektet që marrin pjesë në reformën e arsimit, në implementimin e temave dhe përmbajtjeve të rëndësishme për realizimin e konceptit të Reformës së arsimit, përmes realizimit të planit strategjik të miratuar të Reformës së arsimit për vitet 2005 - 2009, me qëllimin themelor që individët dhe shoqëria në tërësi, përmes sistemit të arsimit, të arrijnë njohuritë e nevojshme, të cilat shtetin do ta orientojnë në drejtim të zhvillimit të qëndrueshëm. Me plan janë të parapara aktivitetet e domosdoshme, bartësit e verifikuar, mjetet, afatet dhe bashkëpunimi i ndërsjellë dhe lidhja e institucioneve në implementimin e tij dhe në arritjen e qëllimeve të parashtruara. Duke qenë se Plani i punuar i aksionit mbështetet në dokumentet ndërkombëtare veç të aprovuara nga fusha e zhvillimit të qëndrueshëm, si dhe në strategjinë e zhvillimit të qëndrueshëm të Malit të zi, e cila është në fazë të miratimit, me këtë dokument është paraparë edhe bashkëpunimi në mes dikastereve të ministrive kompetente, me qëllim të përcjelljes së suksesit të implementimit të tij.

Plani i punuar i aksionit është komplementar me Planin strategjik të Reformës së arsimit për vitet 2005–2009, dhe në masë të dukshme e plotëson këtë dokument vendimtar përmes fokusimit në përfshirjen më përmbajtësore të temave me rëndësi për instalimin e zhvillimit të qëndrueshëm dhe zhvillimit të përgjithshëm të vetëdijes ekologjike të individit dhe shoqërisë në tërësi. Në bazë të planit të punuar të aksionit, të gjitha institucionet e përfshira dhe Ministria e Arsimit dhe Shkencës do ta zhvillojnë dhe përcjellin realizimin e aktiviteteve të planifikuara të sektorëve dhe do të bëjnë monitorimin e suksesit të implementimit.